

**ВСЕУКРАЇНСЬКІ ГАЗЕТИ
ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ**

23316 Психолог
40690 Шкільний світ
40691 Директор школи
35251 Завуч
40140 Українська мова
та література
40141 Історія України
40142 Зарубіжна література
40343 Краєзнавство.
Географія. Туризм
35237 Фізика
35238 Математика
35239 Хімія. Біологія
35263 Інформатика
35264 Початкова освіта
22055 English

35266

Комплект газет «Шкільний світ»
Ціна комплекту на
37% нижча
від вартості окремо
передплачених видань.

Не входять до комплекту:

21616 Управління освітою
21617 Сільська школа України
35265 Дитячий садок
23675 Le Français
23676 Deutsch

**ПЕРЕДПЛАТИТИ НАШІ ГАЗЕТИ
ВИ МОЖЕТЕ В БУДЬ-ЯКОМУ
ВІДДІЛЕННІ ЗВ'ЯЗКУ УКРАЇНИ**

Газета
«Українська мова та література»

Свідоцтво серія КВ № 4495
від 23 серпня 2000 року.

**Головний редактор
Галина ЯРМОЛЮК**

Галина Александрова — заступник
головного редактора
Оксана Несисюк — заступник
головного редактора, літературний
редактор
Надія Галюк — коректор
Ольга Колігченко — відповідальний секретар
Набір — Аніта Доброгорської
Комп'ютерна верстка — Сергія Караса

Редакційна рада:

Алла Коваль, Наталія Непійвода,
Василь Пахаренко, Григорій Півторак,
Євген Сверсток, Анатолій
Ткаченко, Мартен Феллер,
Валерій Шевчук, Василь Яременко

Адреса для листування:
01014, м. Київ, вул. Тимірязєвська, 2;
Тел: (044) 537-32-00

E-mail: ukrmova@1veresnya.com.ua
Редакція може не поділяти поглядів автора.
Відповідають за достовірність фактів, цитат,
власних назв та інших відомостей автори
публікацій. Рукописи не рецензуємо і
не повертаємо. Претензії щодо публікації
приймаються у письмовому вигляді
впродовж 30 днів від часу виходу числа
у світ. Рекламодавець відповідає
за достовірність інформації, що в рекламі,
за зміст та відповідність її законодавству.

Засновник — Благодійний фонд
«Перше вересня»

Видавець — СПД-ФО Жданова Н.В.

© Благодійний фонд
«Перше вересня», 2004.

Всі права захищені. Будь-яке відтворення
матеріалів або фрагментів із них можливе лише
за наявності письмового дозволу Благодійного
фонду «Перше вересня».

ПРЕДСТАВНИЦТВА
В ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ

ВІННИЦЬКА
ГАВРИЛЮК
Олена Андріївна
т.с. (0432)32-76-56

ВОЛИНЬСКА
МАЙКО
Світлана Михайлівна
т.с. (03322)4-71-52

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА
БАНКОВСЬКА
Алла Аркадіївна
т.с. (056)776-84-18

ДОНЕЦЬКА
СЬОМОВА Раїса Євгенівна
т.д. (0622) 71-14-41

ЖИТОМИРСЬКА
БІЛЕЦЬКА
Леся Володимирівна
т.с. (0412) 22-69-09

ЗАПОРІЗЬКА
КРАТ Тетяна Іванівна
т.с. (0612) 60-38-49

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА
СКОМАРОВСЬКА
Наталія Боданівна
т.с. (03422) 3-11-84

КІРОВОГРАДСЬКА
СУПРУН
Людмила Миколаївна
т.с. (0522) 24-66-08

ЛУГАНСЬКА
БОНДАРЕВА
Людмила Миколаївна
т.с. (0642) 54-29-71
54-53-17

ЛЬВІВСЬКА
СИНЬОВА Ірина Іванівна
т.с. (0322) 72-47-73

МИКОЛАЇВСЬКА
КРЯЧКО Тетяна Павлівна
т.с. (0512) 35-44-77

ОДЕСЬКА
ЖУРКОВА
Олена Володимирівна
т.с. (048)729-41-34

ПОЛТАВСЬКА
СТАДНИК
Світлана Михайлівна
т.с. (05322) 2-49-56

РІВНЕНСЬКА
ПОДКОПАЄВА
Тетяна Віталіївна
т.с. (0362)22-22-02

ТЕРНОПІЛЬСЬКА
СІНЬКОВСЬКА
Інна Михайлівна
т.с. (0352)43-57-85

ХАРКІВСЬКА
СТОЛЯРЕНКО
Ганна Андріївна
т.с. (057)700-48-77

ХЕРСОНСЬКА
ФОМІНА
Лариса Анатоліївна
т.с. (0552) 54-01-85

ЧЕРКАСЬКА
БОНДАРЕНКО
Олена Андріївна
т.с. (0472) 64-95-22

ЧЕРНІГІВСЬКА
ПЕТРОВА
Олена Євгенівна
т.д. (04622) 7-54-57

ЧЕРНІВЕЦЬКА
МОРОЧКОВСЬКА
Лариса Анатоліївна
т.с. (03722) 2-23-43

м. КИЇВ
НОВІКОВА
Олена Павлівна
т.с. (044) 294-92-81

ЗМІСТ

Постаті.

Леонід Куценко. «Наповнити життя
останнім змістом» 3
Володимир Супрун. Микола Понеділок:
особа і творчість невідомого майстра 8

Ключ розуміння.

Юрій Мариненко. «На шаховому полі дивезного
дійства...». Проза Ігоря Костецького 11
Іван Зимомря. Психологічний роман
Емми Андієвської «Герострати» 18

Мій урок.

Анатолій Фасоля. Нова поезія нового дня:
естетичні пошуки французьких символістів
і поетів Нью-Йоркської групи (комбінований
урок української і зарубіжної літератури) 22

З педагогічного досвіду.

Григорій Бойко. Творчість Євгена Маланюка.
Матеріали до уроків 30

Нова хрестоматія.

Василь Махно. «Дує вітер терпкий з чужини...» .. 36

Презентації.

Ірина Коваль-Фучило. Українознавство
у США та Канаді 38

Шановні колеги!

23 березня 2004 року в Київському міському
будинку вчителя відбудеться урочисте відкриття
другого етапу огляду-конкурсу «Панорама творчих
уроків» у рамках Всеукраїнського клубу «Вчи-
тельські студії» видавництва «Шкільний світ», яку
проводять видавництво «Шкільний світ» і Благо-
дійний фонд «Перше вересня» за підтримки Ди-
тячого Фонду Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ).

Протягом кількох днів переможці відбіркового
етапу конкурсу — вчителі з різних регіонів Укра-
їни — матимуть можливість продемонструвати
свою професійну майстерність в одному з навчаль-
них закладів міста Києва.

Запрошуємо бажаючих відвідати уроки, які
проходитимуть в рамках Панорами.

Видавництво «Шкільний світ»

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ:

Іменник:

узагальнення вивченого
в 6-му класі

ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОМАН ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ «ГЕРОСТРАТИ»

Іван ЗИМОПРЯ, м. Кіровоград

Осмислення основ людського буття, його найістотніших модусів за допомогою непізнаних координат несвідомого, проблема теперішнього й майбутнього Людини, її найпотаємніших прагнень та місця на землі, плинність психології особистості у вічних змінах — питання, що творять основу домінантної теми всієї творчості письменниці Емми Андієвської, яка живе за межами України. Її твори — це психологічні студії, перейняті загальнолюдськими вартостями, а ще — болями, катаклізмами суспільства.

Найглибша таїна людської душі, складні взаємини людини зі світом і самою собою, модель переживань та поведінки в межових ситуаціях — так можна сформулювати творче завдання, яке поставила перед собою Емма Андієвська в романі «Герострати» (1971)¹. У центрі твору — людина, яка переживає певну кризову ситуацію. Читач не довідується ані її прізвища, ані імені. Письменниця вважала за доцільне не окреслювати переважну більшість своїх героїв конкретними іменами. Так, головний персонаж наділений тільки найменуванням за його професією — Антиквар, інші так само представлені в романі тільки за їх функціональними, суспільно-громадськими чи фізіологічними ознаками (Клієнт, Дружина, Гімназист, Студент Медицини, Товстун, Бородач). Емма Андієвська творить характери, які орієнтує на загальнолюдські духовні цінності й водночас виокремлює важливі суспільні, моральні та естетичні проблеми. Вона зображує блукання збудженої свідомості Антиквара, коли підсвідомі імпульси набувають форму руху в просторі й часі, контактів з різними людьми, в основі мислення й поведінки яких лежить ідея геростратизму.

За словами самої авторки, поштовхом до написання роману «Герострати» стало прочитання нею невеликого за обсягом оповідання французького письменника та філософа Жана-Поля Сартра (1905—1980) «Герострат» (1939). У ньому йдеться про молодика, якого знеацька охопило маніакальне бажання вбити кого-небудь. Мотиви цієї ідеї-фікс прояснюються під час розмови з колегами по роботі, де він розповідає про свої симпатії до «чорних» героїв. Найбільш імponує йому вчинок грека Герострата, який заради слави підпалив 356 року до н.е. храм Артеміди в Ефесі — одне з семи чудес світу: «...Я вперше почув про Герострата, і його історія мене підбадьорила. Вже минуло більше двох тисяч років, як він помер, а його вчинок і далі сяє, як чорний діамант...»² Однак ставлення Емми Андієвської до оповідання Сартра було неоднозначним і не таким простим. Свідченням цього

є зізнання самої письменниці в одному з інтерв'ю авторові цих рядків: «Я розсердилася, прочитавши «Герострата» Сартра... І здивувалася: чому такий надзвичайний філософ оминув справжню проблему? Це ж не герострати в нього. Де справжня проблема? А оскільки на мене завжди позитивно впливають такі «збудники», мені відразу, мов розгалужена блискавка, з'явилася ідея «Геростратів»³. Іншими словами, тут маємо справу із зовнішнім стимулом до більш активного, розгорнутого розвитку теми, творчого осмислення мотиву, аби дати свою відповідь на питання: що таке «буття»? Що таке «ідея Бога»? Що таке «ідея людини»? В результаті такого розгалуження авторка подала в романі свою концепцію геростратизму — явища, яке зумовлює втрату особистістю її людських рис. Проте Емма Андієвська зосереджує головну увагу не на соціальній проблемі, а на тому драматичному відбитку, який вона накладає на психіку персонажа.

Цю новаторську для української літератури ідею (розширення тематичних рамок, форм, способів обробки сюжету й психологічного відображення внутрішнього світу людини) письменниця сформулювала ще 1950-го року, коли їй виповнилося дев'ятнадцять. І перший варіант роману був написаний за два роки. Однак нагода видати його випала тільки 1971-го року. А тим часом упродовж двох десятиліть Емма Андієвська знайомила своїх шанувальників з романом «Герострати» лише на творчих вечорах. Як зізнається сама авторка, вона п'ять разів поверталася до вдосконалення твору, а згодом взяла за правило іншу позицію: «Я не переписую історії. Перший роман «Герострати» я, на жаль, не маючи іншої змоги, п'ять разів перероблювала. Згодом я побачила, що в цьому нема сенсу. Відтоді я собі поклала, що ніколи так більше не писатиму, бо зміни — не завжди на краще. Тому в «Романі про добру людину» та «Романі про людське призначення» чи не кожне речення — остаточне»⁴.

Тема геростратизму не покидала Емму Андієвську й після написання роману. У її першій збірці малі прози «Подорож» (1955) була поміщена новела «Демон», де знову порушувалася ця проблема: «Наше століття, століття Геростратів. Гонитва за вічністю всіма способами. Тепер ви не знайдете жодної людини, що не слабувала б на цю хворобу. Наше століття, як пес, скиглить за вічністю, але воно втратило віру у вічність, що поза людьми. Тому воно шукає вічності в людях, яка згине щойно з останньою людиною. Єдиний спосіб вічності. Тому я вибрав собі це почес-

не ремесло: чистити світ від Геростратів», — виголошує сакраментальну тезу приятель героя новели, позначеного єдиною літерою Д⁵.

«Герострати» — плід довгих роздумів авторки в буремні післявоєнні часи. Саме тому необхідно дуже обережно наголошувати на тій чи іншій його ідеї й не квапитися з твердженням, що вона головна. Роман дає винятково багатий матеріал для літературознавчої інтерпретації, а надто — в контексті визначальної теми. Про феномен можливого різночитання художнього тексту писав ще видатний український мовознавець Олександр Потебня (1835—1891): «Сутність, сила такого твору не в тому, що розумів під ним автор, а в тому, як він діє на читача чи глядача, отже, в невичерпно можливому його змісті»⁶.

Не менш розмаїтий роман і в стильовому плані. Авторка дисертаційного дослідження «Постмодерністські акценти у творчості Емми Андієвської» С.Водолазька вбачає в ньому «безмежну постмодерністську гру з порожнечою»: «Для прози письменниці характерне виведення героя на рівень, де на перший план поставлені постмодерно інтерпретовані екзистенційні постулати. Важливого значення набуває факт брутального втручання у свідомість, який супроводжується появою присмаку існування іншого в тобі, з наступною втратою контролю та зміщенням життя в напівдійсність, якій часто притаманне фантазмагоричне забарвлення. До того ж у процесі пошуку істини персонажі опиняються не перед кінцевою метою, а перед інтелектуальною провокацією, за допомогою якої авторка розгортає синонімію безмежної постмодерністської гри з порожнечою, небуттям, надаючи онтологічного забарвлення самому процесу гри, незважаючи на її нестабільність...»⁷

Подібні міркування допомагають глибше осмислити особливості психологізму роману «Герострати». Проте ми не погоджуємося з трактуванням твору як «гри з порожнечою». Навпаки, образи, витворені грою уяви головного героя Антиквара, заповнюють вакуум його *кризового стану*. Через те в творі не «гра з порожнечою», а пошук порятунку з безвиході. Кризова ситуація, на нашу думку, не провокує появу в Антиквара «іншого в тобі», адже всі уявні картини — це його субстантивовані в підсвідомості прагнення, болі, драми. У «Геростратах» справді наявні ознаки імпресіоністичного, символічного, натуралістичного, сюрреалістичного, постмодерністського письма. І цей стильовий поліфонізм роману зовсім не заступає психологічного дискурсу письма Емми Андієвської.

Психологізм роману виявляється на всіх рівнях твору: ідейно-проблемному, образному, нарративному, композиційно-сюжетному, власне словесному. Його жанрову різноманітність можна визначити як психологічну параболу, де за стислою розповіддю про певну подію приховується кілька планів змісту. Як художній засіб подібну незавершену багатоплановість зустрічаємо в творах Франца Кафки («Процес»), Германа Гессе («Степовий вовк», «Гра в бісер»), Жана

Поля Сартра («Диявол і Господь Бог»), Альбера Камю («Міф про Сізіфа»), Василя Земляка («Лебедина зграя»). Завдяки параболі авторка досягає ефекту, коли індивідуалізований з погляду психологічної кондиції головний герой — Антиквар — у ході розвитку подій поступово втрачає свої індивідуальні риси й постає перед вибором: Герострат або ж Велика Людина.

Простежити еволюцію особистості Антиквара складно. На прикладі свого героя Емма Андієвська демонструє стадії, які людина змушена долати на шляху до своєї автентичності. За філософією екзистенціалізму, намагання досягнути своєї автентичності — основна життєва мета, оскільки людське існування набуває сенсу лише тоді, коли людина вибирає власні можливості й відповідає за результати вільного вибору й власної свободи⁸. У свою чергу,

екзистенція найбільш повно розкривається людині в межових ситуаціях: у стані духовної кризи, невиліковної хвороби, відчуття провини, відчаю тощо. Саме в такі моменти людина переїмається почуттям тривоги, усвідомлюючи крихкість свого існування.

Здавалося б, авторка приведе героя свого роману до певного вибору. Але, як ми можемо судити з фіналу твору, не вибір Антиквара володіє основною увагою

Емми Андієвської, а складні внутрішні переживання, пов'язані з кризовою ситуацією, яка пробуджує неусвідомлені імпульси героя, що спонукають його до вчинків, на перший погляд, нелогічних і невмотивованих. Читач упродовж усього роману спостерігає за вчинками, думками Антиквара, навіть не підозрюючи, що його запрошено на спектакль внутрішньої драми людини, про що ми дізнаємось аж наприкінці твору, коли в підсумковому сповідальному монолозі Антиквара ми одержуємо ключ до відкриття справжніх шарів змісту.

Суперечливість сучасного життя породжує фантазмагоричні конструкції, які зримо проступають у «Геростратах». Емма Андієвська віддзеркалює зневіру в ідеалах, трагікомічний пафос, заперечення попередніх літературних традицій, гру з життям, іронію, пародію тощо. Кризовий стан, у якому перебуває її герой, — результат глибокого осмислення дійсності письменницею. В окремих випадках дійсність виступає в неї як «світ навпаки». «Хто має норму на те, яким має бути світ? — запитав у згаданому інтерв'ю Емма Андієвська. — Хто скаже, що лише він має рацію? Якщо хтось стверджує, що він має вірне поняття світу, то він бачить себе в ролі Господа Бога. Я думаю, що жодний смертний не може бути в цій ролі. Але людина завжди може дати свою версію бачення. Це означає, що вона — не Господь Бог, а просто такий кут зору найбільше відповідає її мисленню. Це одна з пропозицій бачення світу...»⁹

Крізь таку позицію авторки раз у раз пробивається присмак жартівливості, пародійності. З цього погляду філософська основа художньої концепції роману Емми Андієвської близька до індійського

Сутність, сила такого твору не в тому, що розумів під ним автор, а в тому, як він діє на читача чи глядача, отже, в невичерпно можливому його змісті.

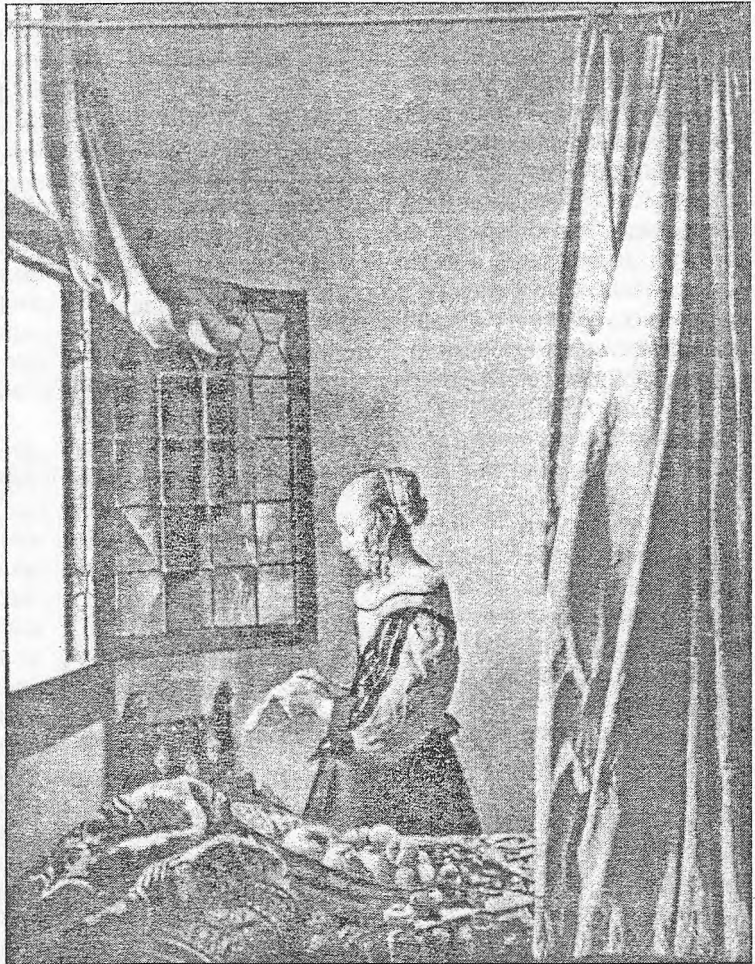
Олександр Потебня

світогляду, для якого характерний образ світу, де Божество ніби грається саме з собою в піжмурки. Це помітила також Ніла Зборовська, зазначаючи: «У своєму трансцендентальному за змістом романі «Герострати» [...] письменниця втілила ідею про світ як буття одного Бога, коли він виступає і творцем, і твором одночасно. А людина при цьому стає учасником гри, яку проводить для самого себе світовий дух. Істинне духовне ставлення до світу означає прийняття вічної вселенської гри свободоневицерпного духу без пояснення і пізнання»¹⁰.

Художній світ роману сам по собі викликає враження луна-парку, різні атракціони якого відвідує головний герой Антиквар, випробовуючи себе. Так у романі з'являються сцени, вихоплені з масової культури: нагромадження автографів задля власної потіхи, абсурдні судові процеси кінозірок, «елітарні» салони з самозакоханими митцями тощо. Однак, як зізнається сама Емма Андієвська, її твір «виходить далеко за межі шельмівського роману, за межі пародії...»¹¹ Перефразувавши слова Хосе Ортеги-і-Гассета (1883—1955), можна сказати: цей твір «жартує сам по собі...»¹² Джерелом для осмислення найрізноманітніших алузій є висока ерудиція Емми Андієвської, обізнаність зі світовими надбаннями людської культури. Проте ця інтелектуалізація не заважає, а посилює розуміння художньої цінності твору. У її світоглядному полі співіснують часом цілком протилежні — релігійні вчення, ідеї й поняття різних часів і народів. На сторінках роману знаходимо елементи софістики, агностицизму, суб'єктивного ідеалізму, релятивізму, фрейдизму, екзистенціалізму, постмодернізму тощо.

У свідомості Емми Андієвської вміщується широкий культурний простір, з якого виштовхуються образи її твору. Як можемо судити з роману, образ головного героя Антиквара трансформується в алегоричний символ усього людства, яке переживає кризу, але намагається подолати її, б'ється в світі, щоб пізнати його й себе. Письменниця сама дає підстави для такого висновку. «Місце дії роману «Герострати», — за словами Емми Андієвської, — це і Мюнхен, і не Мюнхен, це і Київ, і не Київ. Це вигадка з певними елементами цих міст. Адже геростратизм не має меж — це явище дуже розгалужене»¹³. Події відбуваються, так би мовити, в містичному просторі. Авторка не конкретизує місце дії, оминаючи реалії: назви міста, вулиць, річки тощо. Незважаючи на певні асоціації з такими містами, як Мюнхен чи Київ, цілісне враження від твору підтверджує абстракційний характер простору, що надає йому символічного забарвлення.

Основою сюжету стали не події зовнішнього світу як такі, а те, як свідомість персонажа проходить тією ледь помітною межею, яка відділяє уявний світ від реального, межею, яку персонаж усвідомлює лише наприкінці твору, в результаті чого видимий сюжет набуває символічних ознак.

Вермеєр. Дівчина з листом. 1657 р.

Емма Андієвська тонко зображає момент настання несподіваних змін у житті свого героя. Одного дня духовний спокій Антиквара порушує таємничий клієнт. Клієнт наполегливо зажадав, щоб Антиквар написав його біографію. Цей день міцно вкарбувався в психіку і персонаж подумки неодноразово повертається до нього, «боїться пропустити найменшу подробицю, що пролила б світло на історію»¹⁴, яка з ним трапилася. У героя з'явилася невідступна думка, що вже всі знають історію з його відвідувачем і натякають на це, й, лише зустрівши здивовані погляди, він зі страхом зрозумів: якщо не погодиться на вимогу Клієнта, то або накладе на себе руки, або збожеволіє. Тож яким було його здивування, коли Відвідувач сказав йому, що всі матеріали до його життєпису Антиквар повинен відшукати сам. Пошуки даних до біографії незнайомця апіорі зводяться до абсурду, адже герой не знає про нього абсолютно нічого, не пам'ятає навіть обличчя. Портрет Клієнта мимоволі викликає пересторогу до цього персонажа. «Він був одягнений, — згадує Антиквар, — у щось невиразно сіре, і обличчя його здавалося невиразним, через що пізніше я уявляв його з різними обличчями, так і не дійшовши переконання, чи то справді його обличчя, чи він їх міняв залежно від погоди і настрою, чи просто він на всіх скидався...»¹⁵

Емма Андієвська створює психологічну модель людини, яка намарно силкується включити силу розуму, щоб розігнати примари, породжені кризовим

станом її психіки. Спочатку Антиквар «виганяв» відвідувача, навіть хотів піти в поліцію й поскаржитися на чоловіка, котрий розхитує його нерви. Зупиняв його страх, що там подумують, ніби йому ввижаються марева, а тоді — кінець репутації солідного власника антикваріату! Як бачимо, головний персонаж дуже високо ставить почуття власної гідності, боїться втратити, образно кажучи, своє обличчя. Але свідомість його таки роздвоюється, посилюється нездатність відрізнити світ реальний від ірреального, хоча подеколи й спостерігаються короткотривалі проміжки просвітлення, так звані ремісії, відносно стабільного психічного стану серед блукання героя в пошуках істини.

Вдаючись до психологічного аналізу, письменниця загострює свою увагу на етичному виборі людини в критичному стані. Емоційне збурення Антиквара, що найбільш напружено виявляється під впливом філософії геростратизму на рівні філософської ідеї, а також ускладнене епізодами зустрічі з гуртом молодиків-геростратів — на рівні побуту, завершується духовним просвітленням: «Що коли мені це просто привиділося, і насправді не існувало ні відвідувача, ні Ціми, ні Козютка-Млодютка, ні оповідачів снів, ні взагалі усіх тих, кого я розпитував, жадаючи інформації про мого відвідувача, з ким ходив, зустрічався? Що коли все те, що я бачив і чув, вишукуючи матеріали до біографії мого відвідувача, насправді лише вияв чи несподіваний вибух фантазії, кошмарний сон на повний шлунок? І тому поява мого відвідувача прийшла не зовні, а зсередини, тобто всі ці події від самого початку лежали в мені й чекали тільки нагоди, аби вийти назовні, і цією нагодою став мій відвідувач?..»¹⁶

стежачи за внутрішньою драмою персонажа, читач не може уникнути запитання: чи могли непрості сцени психодрами відбутися в «пересічному» Антиквара, як його атестує сама письменниця. І до останніх сторінок ми не можемо розв'язати ці сумніви, бо візії, що стали основою сюжету, виникають у героя спонтанно, як вияв кризового стану.

Письменниця тонко дотримується психологічної правди: коли кризовий стан минає, то й незвичайні здібності також зникають. Але на місце візій приходять просвітлення душі й розуму, яке дає підстави говорити, що, долаючи кризову ситуацію, головний герой підіймається на вищий духовний щабель. На останніх сторінках роману письменниця пррестежує, як в Антиквара відновлюється адекватне предметно-чуттєве бачення світу, контакт з дійсністю. Важливою рисою письма Емми Андієвської є вагома містка художня деталь, яка нерідко набуває символічного звучання. Символом повернення персонажа до реальності є ніч, яка добігає кінця: «Темінь ще трималася, проте вже робилася крихкою, ладна від першого струсу одразу ж розсипатися на світло...»¹⁷ На світанні головний герой задає собі риторичне запитання, яке відкриває завісу над сутністю однієї з найбільших криз людства й окремої людини: «Але — хто я? Дійсно, хто ж я? Я?.. Мені самому незбагнено, як я опинився перед цим питанням, хоч тепер воно вже несуттєве, єдине суттєве — це хто я насправді? Герострат, як і все теперішнє людство, чи той, хто покликаний втілити мід про велику людину,

бо ж вирішує тільки вибір, хто якого себе вибирає?»¹⁸ Стає зрозуміло: видимі афери, що розгортаються в романі, — це тільки імпульси до пошуків власної ідентичності, химерна мандрівка крізь хаос затьмареного душевного світу. В останніх роздумах героя зримо пробивається голос авторки, яка переводить побутові речі в філософський план. Образи, вчинки, пригоди — різні лики світу, організовані за законами, в основі яких ідея абсурдності життя, його непізнаваність, неадекватність його бачення в свідомості людини. Еммі Андієвській вдалося створити в «Геростратах» ту багатоплановість, яка надає кожному рухові героя нетипового для об'єктивної дійсності смислу. Адже деталі реальності входять тут до незвичної цілісності, якої не виміряти звичними критеріями, не визначити відомими ознаками.

Сповнений іронії погляд авторки охопив сучасну їй добу з її марнославством, дріб'язковою метушню й самозакоханою поверховістю духовного життя. Письменниця моделює ситуації, які дали змогу героєві виявити себе. Вона показує хворобу й кризу, але не ту, що веде до загибелі, а, навпаки, ту, що веде до одужання. В інтерв'ю з автором цих рядків Емма Андієвська зізналася: «Я намагаюся пробудити в людині цікавість спробувати стати іншою, випробувати себе. Я не виголошую жодних істин. Я просто показую, щоб людина пам'ятала про те, які колозальні можливості в ній приховані, й прагнула їх використувувати»¹⁹.

Примітки

- 1 Андієвська Е. Герострати. — Мюнхен: Сучасність, 1971. — 500 с.
- 2 Сартр Ж.-П. Герострат. — М.: Республика, 1992. — С. 73—74.
- 3 Інтерв'ю І.Зимомрі з Еммою Андієвською. — Лютий-квітень 2003 року // Особистий архів автора.
- 4 Там само.
- 5 Андієвська Е. Подорож: Новели. — Мюнхен, 1955. — С. 75.
- 6 Потебня А. А. Эстетика й поетика. — Москва: Искусство, 1976. — С. 181.
- 7 Водолазька С. Постмодерністські акценти у творчості Емми Андієвської / Автореф. дис. канд. філол. наук. — Київ, 2003. — С. 7.
- 8 Онишкевич Л. Екзистенціалістська модель у теорії літератури // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За редакцією М.Зубрицької. — Львів: Літопис, 1996. — С. 324.
- 9 Інтерв'ю І.Зимомрі з Еммою Андієвською.
- 10 Зборовська Н. Піднявшись над усім тліном... // Кур'єр Кривбасу. — № 79—80. — 1997. — С. 140—141.
- 11 Сорока П. Емма Андієвська. Літературний портрет. — Тернопіль, 1998. — С. 154.
- 12 Див.: Хосе Ортега-і-Гассет. Дегуманізація мистецтва // Всесвіт. — 1992. — № 3—4. — С. 154.
- 13 Інтерв'ю І.Зимомрі з Еммою Андієвською.
- 14 Там само. — С. 5.
- 15 Андієвська Е. Герострати. — Мюнхен: Сучасність, 1971. — С. 8.
- 16 Там само. — С. 498.
- 17 Андієвська Е. Герострати. — Мюнхен: Сучасність, 1971. — С. 492.
- 18 Там само. — С. 500.
- 19 Інтерв'ю І.Зимомрі з Еммою Андієвською.